

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

12-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 12 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2024

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00-TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy hodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00-IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00-FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasi mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00-FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00-YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi

Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich - yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00-PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pyedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna - pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00-PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00-SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00-SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar bo'yicha dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali
2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli
guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga
olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi,
70/10-uy. Elektron manzil:
scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefonlar:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Turg'unov Sherzod Abduvositovich</i> FARG'ONA VILOYATI SANOAT KORXONALARINING MODDIY-TEXNIK HOLATI VA ULARNING SANOAT ISHCHILARINING MEHNAT MUHOFAZASIDAGI AHAMIYATI HAQIDA AYRIM FIKR MULOHAZALAR (Farg'ona viloyatida 1950-1970-yillarda chop etilgan vaqtli matbuot nashrlarida e'lon qilingan maqolalar tahlili asosida)	13-19
<i>Qalandarov Hamza Hamroqul o'g'li</i> SOVET HOKIMIYATINING O'ZBEKISTONDA YURITGAN ATEISTIK SIYOSATI VA XUDOSIZLAR JAMIYATI FAOLIYATI	20-23
<i>Berdiyev Abduvali Abdug'aniyevich</i> XVIII-XIX ASRLARDA XIVA XONLIGINING ERON VA ROSSIYA BILAN SIYOSIY VA IJTIMOIIY ALOQALARI HAQIDA AYRIM MA'LUMOTLAR	24-32
<i>Соѳуѳ Паѳнов</i> КАМБАФАЛЛИК ВА УНИ ҚИСҚАРТИРИШ МУАММОЛАРИ	33-42
<i>Abdimov minov Oybek Bektemirovich</i> MARKAZIY OSIYO MINTAQASIGA ILMIY QARASHLAR VA KONSEPTUAL MASALALARNING AYRIM JIHATLARI	43-48
<i>Toshpulatov Nurbek Boboqul o'g'li</i> XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA SAMARQAND VILOYATI BOZORLARI VA KARVONSAROYLARI TARIXI	49-53
<i>Temirova Munira</i> ESKI TERMIZ SIMOBKO'ZACHALARI HAQIDA AYRIM MULOHAZALAR	54-58
<i>Sattorova Shahlo</i> SHAYBONIYLAR DAVRIDA JO'YBOR XO'JALARINING BUNYODKORLIK FAOLIYATI	59-63

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Yazdonova Saxiba Kurbanovna</i> KIBERMAKON: TA'LIM, TARBIYA VA IQTISODIY TA'SIR TENDENSIYALARI	64-72
<i>Таниев Аҳмаджон Бахромович</i> ТУРИЗМ, ГЛОБАЛЛАШУВ ВА САВДО: УЛАРНИНГ АТРОФ-МУҲИТГА ТАЪСИРИ	73-82
<i>Ходжаниязов Элбек Сардоревич</i> ХОРАЗМ ВИЛОЯТИДА ТУРИЗМ ТРАНСПОРТИ ХИЗМАТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ОМИЛЛАРИ ТАҲЛИЛИ	83-93
<i>Raximov Baxromjon Ibroximovich, Ibrohimova Maqsuda Muhammadjon qizi</i> O'ZBEK SANOATINING INNOVATSION TARAQQIYOTI VA IQTISODIY O'SISHDAGI ROLI	94-99
<i>Ahmedov Adham Djalolovich</i> AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHDA FUQAROLARNING O'ZINI O'ZI BOSHQARISH ORGANLARI FAOLIYATINI SAMARALI TASHKIL ETISH	100-105
<i>Ablazov Nurillo Xusanboyevich</i> QURILISH KORXONALARI DEBITORLIK VA KREDITORLIK QARZLARINI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	106-112

<i>Абдурахманов Мухторали</i> ЎУДУДИЙ КЛАСТЕРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ БОСҚИЧЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ	113-116
<i>Poshokulova Mohigul</i> BILIMLAR IQTISODIYOTINING ZAMONAVIY SHAKLLARI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIM TIZIMIDA	117-122
<i>Toxirov Akbarxon Toirxon o'g'li</i> INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH ORQALI KORXONANING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH: YANGI IMKONIYATLAR VA TAHIDIDLAR	123-131
<i>Sayfutdinova Nigina Furkatovna</i> O'ZBEKISTONDA INNOVATSIYALARNI RIVOJLANTIRISH ASOSIY AHAMIYATLARI	132-135
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Shakarov Oybek Xudoyberdi o'g'li</i> O'ZBEK XALQI ETOSFERASIDA KORRUPTION MUNOSABATLAR PAYDO BO'lish SABABLARINING FALSAFIY TAHLILI	136-139
<i>Жўрамуродов Нодир Ғайбуллаевич</i> ЖАДИДЛАР ФАЛСАФАСИДА МИЛЛИЙ ҒОЯ, МИЛЛИЙ ЎЗЛИК ВА МИЛЛИЙ ҚАРАШЛАРНИНГ ШАКЛЛАНИШИ	140-144
<i>Sayidova Muhabbat G'afforovna</i> GLOBAL AXBOROTLASHUV TENDENSIYALARINING MILLIY VA MA'NAVIY QADRIYATLARGA TA'SIRI	145-149
<i>Kuraxmedov Azamat Erkinovich</i> SAMARQAND JADIDCHILARINING TURKISTON MA'RIFATPARVARLIK FALSAFASI RIVOJIDA TUTGAN O'RNI	150-153
<i>Umarova Feruza Rozibayevna</i> O'ZBEK XALQI MA'NAVIY MADANIYATI RIVOJLANISHINING ASOSIY XUSUSIYATLARI	154-156
<i>Samijonov Azizbek Ismoiljon o'g'li</i> KIBERXAVFSIZLIKNI TA'MINLASHNING FALSAFIY-KONSEPTUAL TAHLILI	157-161
<i>Begbudieva Parvina Shoxruxovna</i> THE CONTRIBUTION OF MAHMUDHODJA BEHBUDI TO THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF EDUCATION SYSTEM OF TURKESTAN	162-166
<i>Aytbayev Mansurbek Yusupovich</i> MAHMUD AZ-ZAMAXSHARIY AQL-ZAKOVAT TO'G'RISIDA	167-173
<i>Muslimov Sherzod Akbarovich</i> ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR MA'NAVIY MEROSI: JAMIYAT, SIYOSAT VA SHE'RIYAT	174-178
<i>Jantayev Maqsud Ibragimovich</i> MUHAMMAD AL-XORAZMIY: MATEMATIKADAN FALSAFAGACHA BO'LGAN ILMIY IZLANISHLAR	179-184
<i>Norova Malika Fayzulloevna</i> TASAVVUF TA'LIMOTI VA UNING SAYFIDDIN BOXARZIY DUNYOQARASHIGA TA'SIRI	185-191

<i>Gulova Anorgul Axtamovna</i> O'ZBEKISTONDA ALISHER NAVOIY ASARLARIGA BO'LGAN MUNOSABAT	192-196
<i>Absattorov Baxtiyor Mamarasulovich, Karimova Gulchehra Abdulkarimovna</i> BURCH VA MAS'ULIYAT TUSHUNCHALARINING TARIXIY-NAZARIY, AN'ANAVIY VA ZAMONAVIY TALQINI	197-205
<i>Berdikulov Chingiz Dusmuradovich</i> IJTIMOIY MULOQOT-SHAXS INTELLEKTUAL MADANIYATINING SHAKLLANISH OMILI	206-211
<i>Mamarasulov Baxriddin Shakasimovich</i> MILLIY-MA'NAVIY YUKSALISH – MAMLAKATIMIZ MA'NAVIY TARBIYA TIZIMINING YANGI STRATEGIYASI SIFATIDA	212-216
<i>Nurmatov Kamaridin Shamsiyevich</i> JAMIYAT TARAQQIYOTIDA ADOLAT TUSHUNCHASINING O'RNI	217-221
<i>Bekpo'latov Ulug'bek Rahmatulla o'g'li</i> JAMIYAT TARAQQIYOTIDA SIMMETRIYA VA ASIMMETRIYA BIRLIGINI TA'MINLASHNING DIALEKTIK TAHLILI	222-228
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Бердиева Мукаррама Анваровна, Чернова Наталья Васильевна</i> СТРАТЕГИИ ЛИНГВОМЕТОДИЧЕСКОГО ПОДХОДА ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ	229-234
<i>Жамаҳматов Каромиддин Айнилло ўғли</i> БУРҲОНИДДИН ТЕРМИЗИЙ АСАРЛАРИНИНГ САЛЖУҚИЙЛАР ДАВРИДА ЯРАТИЛГАН ТАСАВВУФИЙ МАНБАЛАРГА ТАЪСИРИ	235-243
<i>Temirova Aziza Muzaffarovna, Uralova Oysulov Poyan qizi</i> ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA “KO'K” SIFAT BELGISINING SEMANTIKA XUSUSIYATLARINING TADQIQI	244-247
<i>Mansurova Mohinur Akmal qizi</i> HAJVIY TAFAKKUR TABIATI – SATIRA VA YUMOR TUSHUNCHASI	248-252
<i>Яркулова Фотима Усмановна, Исломов Марьям</i> ИМЕННОЕ ПРЕДЛОЖЕНИЕ В ПОВЕСТЯХ И.С.ТУРГЕНОВА	253-257
<i>Murodova Muqadas Ikromovna</i> XX ASR INGLIZ VA O'ZBEK ADABIYOTIDA YARATILGAN SATIRIK ASARLAR TADQIQI	258-263
<i>Ruzmatova Gulnara Kulmamatovna</i> O'ZBEK ADABIYOTIDA LATIFA JANRI TARAQQIYOTI VA TAHLILI	264-268
<i>Davronov Shexroz Abrorovich</i> OG'ZAKI TARJIMA VA UNDA KOMPRESSIYANING ROLI	269-273
<i>Begmatov Azizbek Tursunbayevich</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI ONOMASTIK BIRLIKLAR TADQIQI	274-280
<i>Ibragimova Moxiraxon Anvarovna</i> NUTQIY AKTLAR TASNIFI	281-285
<i>Расулова Истода Абдулатифовна</i> К ПРОБЛЕМЕ ДЕФИНИЦИИ ЯЗЫКОВЫХ УНИВЕРСАЛИЙ: ИССЛЕДОВАНИЕ ИНВАРИАНТНЫХ СВОЙСТВ В КОНТЕКСТЕ ЯЗЫКОВОЙ ВАРИАТИВНОСТИ	286-293

<i>Obidova Go'zalxon Ma'rufjon qizi</i> O'ZBEK TILIDA OMAD VA OMADSIZLIKNI NOMLOVCHI LEKSIK VA FRAZEOLGIK BIRLIKLAR	294-299
<i>Furkatova Maxliyo To'liqin qizi</i> O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI SHAXS-SON KATEGORIYASI	300-309
<i>Baxramov Xabibillo Sadikovich</i> INGLIZ TILIDA "POISON-ZAHAR" KONSEPTINING SEMANTIK XUSUSIYATLARI	310-315
<i>Тухтаев Сирожиддин Тошпўлатович</i> ПАРЕМИОЛОГИЯДА САХИЙЛИК КОНЦЕПТИНИНГ ЎРГАНИЛИШИ	316-323
<i>Qiyomov Shohabbosxon Sharofiddin o'g'li</i> XATTOTLIK SAN'ATINING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI	324-327
<i>Sobirjonova Muxlisa Sobirjonovna</i> YOLG'IZLIK FENOMENINING PSIXOLOGIK, IJTIMOIIY VA EKZISTENSIAL ASPEKTLARI	328-331
<i>Qayumova Mohinur Murodullayevna</i> LEXICAL-SEMANTIC FEATURES OF THE CONCEPT «STEP» IN THE ENGLISH LANGUAGE	332-337
<i>Sayipova Dilafruz Rahimovna</i> O'ZBEK NASRI TARAQQIYOTIDA "BOBURNOMA"NING AHAMIYATI	338-342
<i>Diyarov Akmal To'liqin o'g'li</i> INGLIZ TILIDAGI BOG'DORCHILIK TERMINLARINING GENETIK-ETIMOLOGIK TAVSIFI	343-348
<i>Атаназарова Шохида Бахрамовна</i> РЕКЛАМАДА ИЛЛОКУЦИЯ ВА ПЕРЛОКУЦИЯНИНГ АМАЛГА ОШИШИДА БИЛБОРДЛАРНИ АҲАМИЯТИ (РЕКЛАМА БАННЕРЛАРИ МИСОЛИДА)	349-353
<i>Mamadqulova Kamila Abduxoliqovna</i> ANCIENT EGYPTIAN LITERATURE: THE OLD, MIDDLE AND NEW KINGDOMS	354-364
<i>Alimova Dilrabo</i> SHARQ ADABIYOTIDA QASIDANING TARIXIIY TAKOMILI	365-373
<i>Abduqaxxorova Nargiza Rustamovna</i> RUS VA O'ZBEK TILLARIDAGI TOPISHMOQLARNING LINGVOKULTUROLOGIK TADQIQI	374-379
<i>Курбонова Нодира Розиковна, Пулатова Сабина Шарифовна</i> ЛИТЕРАТУРНИЙ АНАЛИЗ ТЕМЫ УТРАЧЕННОЙ РОДИНЫ В РОМАНЕ ВЛАДИМИРА НАБОКОВА «МАШЕНЬКА»	380-390
<i>Khamidov Tohirjon Olmos ogli</i> ANALYSIS OF TYPES OF ENGLISH PHRASAL VERBS ACCORDING TO THE STRUCTURE	391-396
<i>Umurzakova Kommuna Xursanovna</i> O'ZBEKISTON IJTIMOIIY TARMOQLARIDA YOSHLAR NUTQIDAGI O'ZGARISHNING TA'LIM JARAYONIGA TA'SIRI	397-402
<i>Habibullayeva Shoirra Shukurillayevna</i> ONA TILI DARSIDA GAP BO'LAKLARI VA ULARNI TAHLIL QILISH METODIKASI	403-406

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Imomov Nurillo Fayzullayevich

TA'MINLOVCHI TO'LOV – MAJBURIYATLARNI TA'MINLASHNING

YANGI USULI SIFATIDA 407-414

Салаев Нодирбек Сапарбаевич

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИДА ДЕКРИМИНАЛИЗАЦИЯ: МОҲИЯТИ,

ТУРЛАРИ ВА АҲАМИЯТИ ХУСУСИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР 415-431

Ходжиев Юнус Мухитдинович

МУЛК ҲУҚУҚИ БЕКОР БЎЛИШИНING ШАХС ИХТИЁРИГА БОҒЛИҚ БЎЛМАГАН

АСОСЛАРИНИ ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ 432-436

Сайдивалиева Хуршида

БОЛАЛАРНИ ОИЛАГА ТАРБИЯГА БЕРИШ ЮЗАСИДАН ВУЖУДГА КЕЛУВЧИ

МУНОСАБАТЛАРНИ КЕЛИШУВЛАР АСОСИДА ТАРТИБГА СОЛИШ

МАСАЛАЛАРИ 437-445

Muqimov Bobur

THE LEGAL NATURE OF E-COMMERCE IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN 446-451

Raimova Nargiza Doroyevna, To'uchiyeva Bahora Otabekovna

PREVENTING FALSE AND MANIPULATIVE ADVERTISING IN SOCIAL NETWORKS 452-459

Чориева Хуршидабону Хуррам қизи

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ВАСИЙЛИК ВА ҲОМИЙЛИК ОРГАНЛАРИНИНГ

ҲУҚУҚЛАРИ ВА МАЖБУРИЯТЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

ИСТИҚБОЛЛАРИ 460-468

Toshkanov Nurbek Bahriddinovich

UNDIRUVNI INTELLEKTUAL MULK OBYEKTLARIGA BO'LGAN HUQUQLARGA QARATISHNING

AYRIM FUQAROLIK-HUQUQIY MASALALARI 469-478

Kubaeva Ismigul Farxod qizi

CHALLENGES OF BLOCKCHAIN TO LAW AND STATE 479-484

Юсупов Ўктамбой Абсаматович

ДАВЛАТ ХАРИДЛАРИ СОҲАСИДАГИ КОРРУПЦИЯВИЙ ҲУҚУҚБУЗАРЛИККА ҚАРШИ

КУРАШДА ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ УСУЛЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ

ИСТИҚБОЛЛАРИ 485-491

Баходирова Сабина Улугбек кизи

РОЛЬ ЭКСПЕРТИЗЫ ПРИ КВАЛИФИКАЦИИ УМЫШЛЕННОГО ТЯЖКОГО ТЕЛЕСНОГО

ПОВРЕЖДЕНИЯ 492-503

Эгамбердиев Ферузбек Аскаржон угли

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНСТИТУТА ХОДАТАЙСТВ КАК СПОСОБ

ЗАЩИТЫ ПРАВ УЧАСТНИКОВ НА ДОСУДЕБНОМ ЭТАПЕ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА

РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН 504-508

Ibrohimov Behzodbek Bahromjon o'g'li

O'ZBEKISTONDA MOLIVAVIY HUQUQIY MUNOSABATLAR ASOSI VA AHAMIYATI 509-520

To'uchiyeva Bahora Otabekovna, Raimova Nargiza Doroyevna

PREVENTING FALSE AND MANIPULATIVE ADVERTISING IN SOCIAL

NETWORKS 521-528

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Ibraximov Sanjar Urunbayevich

SPORT MASHG'ULOT JARAYONINI TASHKIL ETISHNING ZAMONAVIY YO'LLARI
VA TAMOYILLARI 529-539

Urazkulova Anna Vitalyevna

OLIY TA'LIMDA RUS TILI FANINI O'QITISHDA MUSTAQIL TA'LIMNING TOPSHIRIQLARINI
ILMIY-PEDAGOGIK AHAMIYATI 540-545

Қаршиева Дилбар Эшпулатовна

ПЕДАГОГИК КОМПЕТЕНЦИЯЛАРНИ ШАКЛЛАНИШИДА МАЛАКАВИЙ
АМАЛИЁТНИНГ ЎРНИ 546-550

Ajiyeva Muxabbat Baxtibayevna

KIMYO FANI BO'YICHA MASHG'ULOTLARNI FANLARARO INTEGRATSIYA
ASOSIDA TASHKIL ETISH 551-555

Fayzullayeva Gulchexra Sharipboyevna

O'QITUVCHILARNI KASBIY RIVOJLANTIRISHDA QIYOSIY TAHLIL: JARAYON
VA FAOLIYATLI YONDASHUV 556-564

Radjabova Gulnoza Giyosiddinovna

SHIFTING THE FOCUS OF CORPUS LINGUISTICS FROM RESEARCH TO CLASSROOM
PRACTICE 565-570

Акрамова Умеда Салиевна

ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ
ИКТ ДЛЯ УЧАЩИХСЯ С НЕРУССКИМ ЯЗЫКОВЫМ ФОНОМ 571-582

Abdusattarova Zaynab Abdujalil qizi

МАТЕМАТИКА FANINI LOYIHAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYASI ORQALI O'QITISH ASOSIDA
BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA XXI ASR KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING
AHAMIYATI 583-590

Boboqulov Chori Urolovich

SHAXMAT O'YINI ORQALI BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA FIKRLASH QOBILIYATINI
RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARI 591-595

To'xtayev Hasan Toshpo'latovich

ZAMONAVIY MAKTAB O'QUVCHILARINI MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYALASHDA KOGNITIV-
PSIXOLOGIK TO'SIQLARNING TA'SIRI 596-599

Yaqubov Fazliddin Muxitdinovich

JISMONIY TARBIYA VA SPORT MUTAXASSISLARI KASBIY KOMPETENTLIGINI
RIVOJLANTIRISHNING MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH 600-607

Rahimova Dilshoda Baxriddinovna, Turatosheva Sadoqat Raxmatullayevna

OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISH
(SOTSIOLOGIK TAHLIL) 608-615

Мадаминова Наргизахон Жахонгир қизи

МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРГА МОСЛАШТИРИЛГАН ВИРТУАЛ
ЎҚИТИШ УСУЛЛАРИ 616-619

Qodirov Xasanboy Oribjonovich

RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA TEXNIKA OLIY TA'LIM SOHASI MUTAXASSISLARDA
KASBIY-IJODIY SIFATLARNI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARI 620-526

<i>Aliyeva Iroda Otabek qizi</i> MAKTABGACHA TA'LIMGA XORIY Tajribasini qo'llash bo'yicha mavjud ta'lim talablarining tasnifi yuzasidan tahlillar	627-631
<i>Ro'zimurodov Ilyos Azamat o'g'li</i> O'rta asrlar markaziy osiyo mutafakkirlarining cholg'ushunoslikka oid nazariyalari: Abu Nasr forobiyning musiqiy tadqiqotlari	632-636
<i>Yaxshiboyeva Shahnoza Bahodir qizi</i> Jahon axborot resurslari orqali talabalarning tadqiqotchilik kompetentligini rivojlantirishning pedagogik va psixologik asoslari	637-642
<i>Салиев Улугбек, Салиева Нигора</i> Общение медицинского работника: роль и значение в практике	643-648
<i>Маматкулова Угилжон Эшмирза кизи, Абдуллаева Дилбар Алимбаевна</i> Методическая информационная платформа для будущих учителей иностранного языка, изучающих английский язык, и пути ее реализации	649-655
<i>Муминова Офтобхон Каримовна</i> История латинского языка в медицине: от античности до современных терминов	656-661
<i>Ахмедова Уктамхон</i> Роль инновационных технологий в повышении эффективности занятий русского языка в медицинском вузе	662-667
<i>Sattarova Markhabo Raxmonkulovna</i> Ta'limda raqamli texnologiyalarni qo'llash	668-672
<i>Nuriddinova Robiya Bekjonaliyevna</i> Maktabgacha va boshlang'ich ta'limda matematika mashg'ulotlarining uzviyligini ta'minlash yo'nalishlari	673-678

Received: 30 November 2024**Accepted:** 5 December 2024**Published:** 15 December 2024*Article / Original Paper***THE PLACE OF THE CONCEPT OF JUSTICE IN THE DEVELOPMENT OF SOCIETY****Nurmatov Kamaridin Shamsievich**

Researcher,

Samarkand State Institute of Foreign Languages

Abstract. Among humanity's fundamental political values, we undoubtedly include the concepts of equality and justice. These two principles have consistently held great importance for all individuals living in society. Moreover, they can be observed in official documents and the policies pursued by governments today. Therefore, rethinking equality and justice from the perspectives of different historical periods and social conditions is not only a crucial task for political science but also a significant aspect of humanity's advancement toward justice.

Keywords: social justice, undoubtedly, equality, justice, political, development, society, truth, fairness, economic, material.

JAMIYAT TARAQQIYOTIDA ADOLAT TUSHUNCHASINING O'RNI**Nurmatov Kamaridin Shamsiyevich**

Samarqand davlat chet tillar instituti tadqiqotchisi

Annotatsiya. Insoniyatning asosiy siyosiy qadriyatlariga biz albatta shubhasiz, tenglik, adolat, tushunchalarini kiritamiz. Bu ikki tushuncha jamiyatda istiqomat qilayotgan barcha insonlar uchun muhim bo'lib kelayotganligini ko'rish bilan birga rasmiy hujjatlarda va davlat tomonidan olib borilayotgan siyosatda xam bugun uchratishimiz mumkin. Shuning uchun, tenglik, adolat va adolatni turli davr sharoitlari va ijtimoiy sharoitlar nuqtai nazaridan qayta o'ylash nafaqat siyosatshunoslikning muhim vazifasi, balki insoniyatning adolat taraqqiyotining muhim bir jihati ekanligi ochib berilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy adolat, shubhasiz, tenglik, adolat, siyosiy, taraqqiyot, jamiyat, haqiqat, insof, iqtisodiy, moddiy.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I12Y2024N34>

Kirish. Jamiyatdagi adolat — bu insonning ichki qadriyatlariga ta'sir qiladigan mavzu bo'lib, u kuchli g'oya va ong shakllariga ega. Insonning biror narsaning adolatli yoki adolatsiz ekanini va to'g'ri yoki noto'g'ri ekanini sezishdagi instinktiv qarorlari, bir tomondan, inson tabiatidan kelib chiqsa, boshqa tomondan, axloqiy tarbiya va ta'limotlarga asoslanadi. Bu qarorlar manfaatlar tomonidan rag'batlantirilishi mumkin, shuningdek, ijtimoiy tizimning ta'sirida ham bo'lishi mumkin. Jamiyatdagi adolat haqidagi qadriyatlar, g'oyaviy nuqtai nazarlardagi farqlar tufayli turlicha bo'lishi mumkin, va har bir qaror mezonini hamda uning izohlari turli g'oyaviy oqimlar va nazariyalar shaklida o'zgarib turadi. Ularning barchasi: "Adolat nima? Nega adolat yo'q? Adolatli jamiyatni qanday qurish kerak?" kabi savollarga javob topishga intiladi. Bugungi kunda o'zaro raqobatlashayotgan bu g'oyalar har biri o'zining

ishonuvchilariga ega bo'lib, ayni paytda zamonaviy ijtimoiy o'zgarishlarga ta'sir ko'rsatuvchi siyosiy kuchga aylangan. Shuning uchun, ushbu tadqiqotning umumiy ko'rinishi, hozirda keng tarqalgan adolatli jamiyat, davlat adolati va jamiyat huquqi kabi nazariyalar asosida, bu nazariyalarga oid asosiy adabiyotlarni to'plab, tahlil qiladi. "Aholining siyosiy, huquqiy bilim va ko'nikmalarining oshishi natijasida siyosiy ongning to'g'ri baholash funksiyalarini shakllantiradi hamda o'tish davrida qonundan tashqari faoliyat yuritayotgan ayrim "mansabdorlar"ni, ijtimoiy adolat prinsiplarini buzishlariga yo'l qo'ymasligi, aholining farovon yashashiga, o'z huquqlaridan to'liq foydalanish uchun to'squinlik qilishlariga barham beradi" [1. 172.]. Bu radikal tendensiyaning yuzaga kelishi ma'lum tarixiy, ijtimoiy, siyosiy-iqtisodiy sharoitlarga bog'liq bo'lsa-da, yanada asosiy jihati shundaki, adolatning normativ prinsipi axloqiy jihatdan yanada kuchaytirilgan va inklyuziv jarayon sifatida hammani qamrab oluvchi mazmunga ega.

Adabiyotlar tahlili. Platon davridan boshlab, adolat insonlarning yaxshi holatiga xos asosiy fazilat sifatida qaralgan, deya ta'riflanadi. Eng umumiy ta'rifni esa, Justiniyaning quyidagi so'zida topish mumkin: "Adolat — bu har bir kishining unga tegishli bo'lganini olishga harakat qilish". Adolatni izlash va unga intilish, Platonning "Davlat" asarining asosiy maqsadi bo'lib, ushbu asar G'arbning adolat tushunchasining nazariy asosini yaratgan. Platon fikricha, "adolat har bir kishiga uning haqqi bo'lgan narsalarni berish yoki boshqalar tomonidan bajariladigan ishlarni amalga oshirish deganidir. Adolat nafaqat shaxsning eng oliy maqsadi, balki jamiyatning eng yuksak qadriyatidir, u ijtimoiy uyg'unlikning asosidir". Aristotel esa "Siyosat" asarida Platonning adolat tushunchasini yanada rivojlantirdi, adolatni nafaqat shaxsiy fazilat sifatida, balki jamoatchilikning yaxshiligi sifatida ko'rsatdi, ya'ni jamiyatning umumiy manfaatlari uchun muhim deb hisobladi. Adolat — bu tabiat qonunlari va jamiyat shartnomalarining organik birlashmasi, Jon Lokning ta'kidlashicha, adolat — bu oliy tabiat qonuni va jamiyatni bog'lovchi shartnoma.

Tahlil va natijalar. Adolat yoki adolatli adolat (inglizcha: justice; nemischa: Gerechtigkeit) — jamiyat ichidagi narsalar va odamlar o'rtasidagi munosabatni to'g'ri tashkil etish haqidagi tushuncha bo'lib, bu tushuncha falsafa, huquqshunoslik va dinshunoslik tarixida doimiy ravishda o'rganilgan va bahs-munozaraga sabab bo'lgan mavzu hisoblanadi.

Adolatli adolatni o'rganish asosan ikki toifaga bo'linadi: taqsimot adolati, bu odamlar o'rtasida resurslar, xususan boylik, kuch, mukofot va hurmatni qanday to'g'ri taqsimlash kerakligi haqida gapiradi. Masalan, tenglik — taqsimot adolatining bir nazariyasi bo'lib, boylikni teng taqsimlashni adolatli deb hisoblaydi. O'qitish adolati esa yomon ishlar uchun to'g'ri munosabatni ta'kidlaydi. Masalan, jamiyatda qonun ustuvorligini ta'minlash asosida jinoyat qilgan shaxslarga jazoning muqarrarliligi kabi jazolarni ta'minlaydigan tushunchalar bunday adolat nazariyasiga kiradi.

Bugungi globallashgan jamiyatda, ya'ni Yangi O'zbekistonda adolat haqidagi ba'zi muhim masalalar jiddiy munozaralarga sabab bo'lgan: Adolat nima? U shaxslar va jamiyatdan nima talab qiladi? Jamiyatda boylik va resurslarni qanday to'g'ri taqsimlash kerak: tenglik, elita yoki boshqa tartiblar asosida? Turli siyosiy nuqtai nazarlar va falsafiy tizimlar bu masalalarga javob sifatida ko'plab qarashlarni taqdim etadi. "Nega deganda, eng adolatli muhit, eng adolatli ijtimoiy sharoit, vaziyat faqat mahallada bo'lishi mumkin. Hech bir korxona, hech bir idora yoki jamoat tashkiloti bu borada mahalla bilan tenglasha olmaydi. U yerda hayot tajribasi katta,

zaminga yaqin, ko'pni ko'rgan, barcha ishini joyiga qo'ya oladigan fidoyi odamlar yashaydi va ishlaydi" [2. 36.].

Ba'zi nazariyotchilar, masalan, qadimgi yunonlar, adolatni fazilat sifatida ko'rgan — bu insonning xulq-atvoriga va tashkilotlarga bog'liq bo'lgan xislat sifatida, boshqa birovlar esa faqat xulq-atvor yoki tashkilotlarga urg'u berib, ularni amalga oshiradigan shaxslar orqali unga erishilishini ta'kidlaydi. Adolatning manbai turli nuqtai nazarlarga ko'ra, muvozanat, ilohiy buyruq, tabiiy qonun yoki sun'iy bo'lishi mumkin, shuningdek, u boshqa axloqiy qadriyatlar bilan taqqoslanganda pastroq darajada qaralishi mumkin.

Yangi O'zbekistonda inson huquqlari tushunchasi adolat bilan chambarchas bog'liq deb hisoblanadi, zaiflarning huquqlarini himoya qilish esa adolatni ta'minlash sifatida qaraladi. Biroq, ba'zi ko'rinishda inson huquqlarini himoya qilish, masalan, o'lim jazosini bekor qilish yoki uning ijrosini to'xtatish kabi, adolatga xalaqit berish deb qaralishi mumkin.

Adolatning turlari:

Birinchidan: Taqsimot adolati va tuzatish adolati — Aristotel tomonidan taklif qilingan. Taqsimot adolati har bir kishiga o'z hissasiga qarab narsa taqsimlashni ta'kidlaydi, tuzatish adolati esa zarar yetkazilganida zararni to'lashni nazarda tutadi.

Ikkinchidan: Shaxsiy adolat va institut adolati — Amerika yangi tabiiy huquq maktabining yuristi Jon Roulz tomonidan taqdim etilgan. Shaxsiy adolat, shuningdek, ijtimoiy tizimda shaxsning qanday muomalaga uchrashini, institut adolati esa jamiyatning asosiy tuzilmasi bilan bog'liq bo'lgan umumiy adolatni ta'kidlaydi.

Uchinchidan: Moddiy adolat va jarayon adolati — Moddiy adolat ijtimoiy tuzilmada haqiqiy huquq va majburiyatlarni tashkil etishdan iborat bo'lsa, jarayon adolati ijtimoiy ziddiyatlarni hal qilishda adolatli jarayonlar va standartlarga amal qilishni ta'kidlaydi.

Adolatni tushunishda fazilat yoki natija mavzusi ham muhimdir, chunki ba'zi mutafakkirlar, masalan, Elizabeth Anscombe, XX asrda, adolatni amalga oshiradigan insonning fazilatiga qaratilgan tushunchani rivojlantirdi. Bu nazariyaga ko'ra, adolatli inson adolatli ishlarni amalga oshiradi, lekin bunday yondashuvda adolat faqat insonning fazilatiga bog'liq deb tariflaganini ko'rishimiz mumkin.

Bundan tashqari adolatni jamiyatdagi muvozanatni saqlab turuvchi tushuncha sifatida qarash ham keng tarqalgan, masalan, Platoning "Ideal davlat"dagi qarashlariga ko'ra, adolat jamiyatda har bir guruhning o'z vazifasini to'g'ri bajarishida aks etadi. Adolat - bu zamonaviy jamiyatda keng tarqalgan so'z bo'lib, ikki xil ma'noga ega. Birinchisi, adolatli va xalq uchun foydali asoslar, ikkinchisi esa, to'g'ri yoki haqqoniy ma'nolarni anglatadi. Adolat so'zi qadimgi davrlarda kam uchrasa ham, u mavjud bo'lgan va zamonaviy jamiyatda tenglikka ega edi, lekin ko'pincha to'g'ri ma'noni anglatardi. Konfutsiy "Urf odat adolatdan kelib chiqsa, adolat insoniylikdan kelib chiqadi. Demak, insoniylik hamdardlik, xayrixohlik, rahm-shafqatli bo'lish, odamlarni sevish, ularga g'amxo'rlik qilish hissidan iborat" [3.172.], deb ta'kidlaydi. Zamonaviy siyosatshunoslik va etikadagi asosiy tushunchalar sifatida adolat ko'pincha odamlarga nimalarni amalga oshirish kerakligini bildiradigan axloqiy talab yoki baho sifatida qaraladi. Ba'zi olimlar esa adolatning mohiyatini insonning o'z mohiyatini tasdiqlashda deb ta'riflaydilar. Bu nuqtai nazardan, adolat inson bo'lishning haqiqiy ma'nosidir. Adolatning mohiyati inson rivoji, uning qadri va sha'nini odamlar dunyosi, munosabatlar va harakatlarining asosiy nuqtasi sifatida ko'rishdir. Boshqa tadqiqotchilar esa adolatni turli yo'nalishlarga bo'lishga urinishgan, masalan: amaliy adolat, shaxsiy adolat va qoidalar bo'yicha adolat; siyosiy adolat, iqtisodiy

adolat, axloqiy adolat va huquqiy adolat; moddiy adolat va jarayonli adolat; taqsimlash adolati, almashinish adolati va jazolash adolati; mutlaq adolat va nisbiy adolat deb turlarga ajratganlar. O'zbekiston ayni shu yo'lni tanladi. O'zbekiston birinchi Prezidenti Islom Karimov "adolat" tushunchasini davlat siyosati tamoyillari doirasiga olib kirdi va "Respublikada sobitqadamlik bilan xalqchil adolatli jamiyatni bunyod etish -bosh vazifadir" [4. 21.], deb belgiladi. Bugungi O'zbekiston taraqqiyotida "adolat" mezoniga O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev qo'yidagi urg'u beradi: "Jamiyatimizda "Qonun va adolat — ustuvor, jinoyatga jazo — muqarrar" degan prinsipni qaror toptirish uchun bor kuch va imkoniyatlarimizni safarbar etamiz" [5] deb ta'kidlaganlar.

Adolatning etimologiyasi: Nemis tilida "Gerechtigkeit" so'zi "adolat" uchun ishlatiladi. Bu so'zning tarixiga ko'ra, qadimgi yuqori nemis tilida "gireht" so'zi o'sha davrda "to'g'ri", "adolatli" yoki "mos" ma'nolarida ishlatilgan va undan "gerecht" so'zi kelib chiqqan, bu so'z keyinchalik "to'g'ri" yoki "mos" degan abstrakt ma'nolarni anglatib boshlagan.

Adolat (yoki adolatsizlik) jazosi va adolatli (yoki adolatsiz) qarorlari o'rtasida qaysi biri muhimroq? Adolatli adolatning asosiy tushunchasi, yaxshi va yomon narsalarni (shu jumladan boylik, kuch, mukofot, hurmat va jazo) adolatli tarzda taqsimlashdir. Boshqa bir qarashga ko'ra, adolatli adolat — bu faqat to'g'ri taqsimlash uchun harakat qiluvchi shaxsning fazilatidir, shu bilan birga, xulq-atvorning adolatli bo'lishi u faqat adolatli ishlarni qilgani uchun emas, balki u adolatli bir kishi bo'lganligi uchun ham o'zgaradi. XX asr axloqshunoslaridan Elizabeth Anscombe, zamonaviy falsafani xatolikda deb hisoblab, xulq-atvor va natijalarni, faqat xulq-atvorning fazilatini ta'kidlashni tanqid qilgan, bu esa zamonaviy fazilat axloqi maktabini keltirib chiqqan.

Adolatli adolat boshqa axloqiy qadriyatlardan farq qiladi, chunki u zaruriy va muhim deb hisoblanadi: adolatli adolat yaxshilik, xayrixohlik, shafqat, saxiylik, hamdardlik kabi fazilatlaridan farq qiladi va undan ko'ra muhimdir. Boshqacha aytganda, bu fazilatlar juda muhim bo'lishiga qaramay, ular kerakli emas, balki qo'shimcha qadriyat sifatida qaraladi, adolatli adolat esa eng zaruriy hisoblanadi. "Koshifiyning ta'kidlashicha, boshqaruvda adolat bo'lmasa shavkat va davlat egalari zaif-u bechoralarni qaqshatadi. Zaiflar halok bo'lgach, undan so'ngra kuchlilar ham joyida qolmaydi. Chunki kishilar bilan ulug'larning turmushlari bir-biriga bog'liqdir. Adolat yo'q joyda xaloyiqning turmushi yaxshi bo'lmaydi" [6.161] — deb ta'kidlagan.

Adolat, eng abstrakt darajada, shunday holatni anglatadi, bunda har bir kishi o'ziga tegishli narsani samarali taqsimlash qoidalariga asoslanib oladi. Shunday qilib, faqatgina Adolat — har bir kishi o'zining haqiqatda olishi kerak bo'lgan narsasini oladi deb aytish, qisqa va to'liq bo'lmagan ifodadir, chunki bu erda haqiqatan olishi kerak bo'lgan taqsimlash qoidalari e'tibordan chetda qolgan.

Bu adolat tushunchasidagi samarali qoidalar — bu majburiy, normativ kuchga ega bo'lgan taqsimlash qoidalaridir. Masalan, bir oila uchun samarali bo'lgan taqsimlash qoidalari boshqa guruhlar (maktab yoki cherkov) uchun ham samarali bo'lishi shart emas; yana ba'zi mualliflar shunday deb hisoblashadi: bir turdagi resurs (masalan, tibbiy yordam) uchun samarali bo'lgan taqsimlash qoidalari, boshqa turdagi resurslarga (obro'-e'tibor, sharaf yoki lavozim kabi) nisbatan amal qilmasligi mumkin. "Oilalarga ko'rsatilayotgan moddiy yordamlarda adolat asosiy mezon bo'lishi davlat siyosatini amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega" [7. 81].

Agar butun jamiyatni ko'rib chiqsak, biz bu samarali taqsimlash qoidalarini jamiyatda amalda bo'lgan qonunlarga (huquq va majburiyatlarni belgilovchi qoidalar) tenglashtirsak, unda qonunlarni tartibli va izchil amalga oshirish – bu adolatning amalga oshishi hisoblanadi. “Insonlar o'rtasidagi hamjihatlik va hamkorlik adolatli siyosat bilan ta'minlanadi. Lekin komil insonlardan iborat rahbarlar qo'llaydigan bunday bunday adolatli siyosat yuksak axloqiy va ma'naviy asoslar ustiga qurilgan fozil jamoa (barkamol jamiyat) dagina amalga oshishi mumkin” [8. 298.].

Xulosa. Xulosa qilib aytganda jamiyat adolati yoki siyosiy adolat haqida gapirganda, aslida quyidagicha taxmin qilinadi: bizning jamiyatimiz uchun amaldagi qonunlardan farqli, mavjud tizimdan ustun bo'lgan taqsimlash tamoyillari samarali hisoblanadi (va bu tamoyillar global darajada amal qilishi mumkin). Faqatgina jamiyatning har bir a'zosi o'ziga tegishli narsani, ushbu taqsimlash tamoyillariga asoslanib taqsimlangan jamiyat tizimi orqali olganida, adolat amalga oshadi. Ushbu taxmin (ya'ni, qonundan yoki mavjud tizimdan yuqori adolatning mavjudligi) rad etilishi mumkin, lekin hozirda juda kam odam buni rad etadi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Ruziqulov A.A. Siyosiy tizim transformatsiyasi davrida siyosiy ong darajasidagi o'zgarishlar // Siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. - Toshkent: 2023. –B. 14.
2. Каримов И.А. Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир. - Тошкент: Ўзбекистон, 3-жилд, 1996. -36.
3. Конфуций Ҳикматлар Т.: “А.Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси”, 2010. 172 б. 6 б.
4. Каримов И.А. Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. 1-жилд. - Т., Ўзбекистон, 1996. Б.21.
5. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Конституциямиз қабул қилинган куннинг 25 йиллиги муносабати билан бўлиб ўтган тантанали маросимдаги нутқи.07.12.2017.
6. Каримов И.А. Юксак маънавият - енгилмас куч. - Тошкент: Маънавият, 2008. - Б. 36.
7. Эргашев И. Тараққиёт фалсафаси. - Тошкент: Академия, 2000. - Б. 81.
8. Фараби Абу Наср Мухамед. Социально-этические трактаты. -Алма-ата: Наука. 1975. - С. 298.
9. Қосимов Н., Жумаев Ш., Тоғайкулов Т. Глобаллашув: оила ва фарзанд тарбияси. - Тошкент: Турон zomin ziyo, 2016. -Б. 9.
10. Хусайн Воиз Кошифий. Ахлоқи Муҳсиний. - Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси давлат миллий нашриёти. 2011. - Б. 161.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 12 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali
2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli
guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.
Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:
100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:
scienceproblems.uz@gmail.com
Bog'lanish uchun telefonlar:
(99) 602-09-84 (telegram).